

Київський університет імені Тараса Шевченка

На правах рукопису

Яблонська Ольга Василівна

**ТВОРЧИСТЬ Т.Г.ШЕВЧЕНКА В КРИТИЦІ І
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ
(40-60-і роки ХІХ ст.)**

Спеціальність 10.01.01 - українська література

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
філологічних наук

Київ - 1996

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00759862 (.)

Київський університет імені Тараса Шевченка

На правах рукопису

Яблонська Ольга Василівна

**ТВОРЧИСТЬ Т.Г.ШЕВЧЕНКА В КРИТИЦІ І
ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВІ
(40-60-і роки ХІХ ст.)**

Спеціальність 10.01.01 - українська література

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
філологічних наук

Київ - 1996

АВ 34.812

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано на кафедрі історії української літератури
Київського університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник - академік АН ВШ України,
доктор філологічних наук, професор
Дубиня Микола Іванович

Офіційні опоненти - академік АН ВШ України,
доктор філологічних наук, професор
Качкан Володимир Атаназійович

кандидат філологічних наук, доцент
Копончук Михайло Миколайович

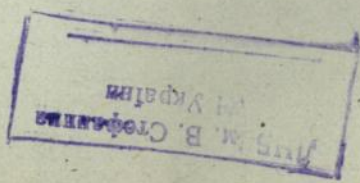
Провідна установа - Тернопільський педагогічний інститут

Захист відбудеться "10" серпня 1996 р. о 14⁰⁰ на
засіданні спеціалізованої вченої ради Д.01.01.27 по захисту дисертацій на
здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук при Київському
університеті імені Тараса Шевченка за адресою: 252001, м.Київ,
бул.Шевченка, 14.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотечі Київського
університету імені Тараса Шевченка.

Автореферат розіслано "7" травня 1996 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради д.ф.н. Грицик Л.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Велич Шенченкового генія, що постала усьому світові синтезом філософії й історії, відтворених у поетичному слові, відображаючи могутність творчого потенціалу українського народу, свідчить про постійну потребу його осмислення. Проте і нині в літературній науці є чимало недостатньо, а то й зовсім не вивчених шевченкознавчих проблем. Серед них - "Творчість Т.Г.Шевченка в критиці і літературознавстві 40-60-х рр. XIX ст", яка й стала предметом дослідження в цій дисертаційній роботі.

Поставлена проблема раніше не отримала об'єктивного відображення в монографічних працях, а в окремих з них, як-от книгах І.Басса, Ф.Прийми, Є.Кирилюка та ін.¹, зазнала перекручень і фальсифікації. М.Плевако, М.Комишанченко, М.Дубина², глибоко проникаючи в історію класичного і новітнього шевченкознавства, не виявили належної уваги до початкового етапу шевченкознавства.

Глибокі думки і спостереження про цей період шевченкознавства містяться в працях П.Федченка, М.Яценка, П.Одарченка та ін. Висновки цих робіт враховані у дисертації. Науково-критична література, що торкається окремих аспектів досліджуваної теми, вичерпується, по суті, невеликими журнальними публікаціями, які належать перу В.Шубравського, Я.Дзири, Ф.Кислого³ та ін.

Дисертація є, таким чином, першою спеціальною спробою в літературознавстві заповнити цю прогалину.

Усе сказане засвідчує актуальність обраної дослідницької теми. Актуальність дослідження визначається необхідністю об'єктивного висвітлення історії шевченкознавчої науки в цілому з урахуванням історичних, культурних, політичних та ідеологічних особливостей. Актуальним є і ґрунтовний аналіз усіх критичних і літературознавчих джерел її початкового етапу, тобто

¹Басс І. В.Г.Белінський і українська література 30-40-х років XIX ст. - К., 1963; Прийма Ф. Шевченко и русская литература XIX века. - М.-Л., 1961; Кирилюк Є. Тарас Шевченко. Життя і творчість. - К., 1979.

²Плевако М. Шевченко й критика: Еволюція поглядів на Шевченка. //Червоний шлях. - 1924. - №3. - С.98-120. №4-5. - С.108-142; Комишанченко М.П. З історії українського шевченкознавства. - К., 1972; Дубина М. Шевченко і Західна Україна. К., 1969; Дубина М. За правду слова Шевченка. - К., 1989. - С.59-156.

³Шубравський В. Про здобутки радянського шевченкознавства // Дніпро. - 1969. - №3. - С.18-27; Дзира Я. Геній і коментатори його творчості. //Літ. Україна. - 1990. - №№14-15; Кислий Ф. Творчість Тараса Шевченка в літературно-естетичній концепції Миколи Костомарова. //Шевченкознавчі студії. - К., 1994. - С.40-46.

періоду 40-60-х рр. XIX ст., як наявних у науковому обігу, так і раніше невідомих, розгляд їх на тлі історико-культурних особливостей означеного періоду в зв'язку з проблемами національної мови, літератури та національної критики зокрема. Окрім того, осмислення культурних зв'язків сусідніх народів ще раз підтверджує безперечний вплив національної творчості Т.Шевченка на розвиток світової культури.

Мета дисертації - критичне осмислення оцінки творчості Т.Шевченка 40-60-х рр. XIX ст.

Виходячи із поставленої мети, автор визначив завдання:

- систематизувати літературно-критичний матеріал, де осмислюються проблеми своєрідності творів Т.Шевченка;
- окреслити перший етап українського шевченкознавства, врахувавши традиційне з'ясування даної проблеми;
- проаналізувати традиційні оцінки критикою появи перших творів поета, зокрема "Кобзар" і "Гайдамаки";
- дати оцінку критичному осмисленню інших творів поета;
- в процесі розв'язання цих проблем виявити різні аспекти поглядів на творчість українського генія, встановити ступінь впливу епохи на їх формування;
- з'ясувати специфіку критичних досліджень як відображення певних ідеологічних протиріч;
- врахувати особливості критичного осмислення творчості Т.Шевченка в інонаціональному середовищі;
- подати конкретно-історичний та загальнонауковий аспекти досліджень творчості Т.Шевченка в критиці та літературознавстві 40-60-х років XIX ст.

Об'єкт і матеріал дослідження обумовлені специфікою завдань і особливостей вивчення означеної проблеми на початкових етапах шевченкознавчої науки. Особливе місце посідає аналіз прижиттєвої критики творчості Т.Шевченка, спричиненої як виходом певного твору чи збірки, так і опосередкованим звертанням до Шевченкової творчості.

Методика дослідження. Суть проблеми найбільш повно з'ясовує історико-культурний принцип аналізу, підхід до творчості Т.Шевченка як до самостійного літературного явища, куди, як у своєрідну систему, входять поезії Кобзаря, його особливість як творця та критична атмосфера в різні періоди

осмислення творчості Т.Шевченка як в національній, так і в іонаціональній культурі.

Отже, в роботі використані принципи системного підходу, враховані історико-культурні особливості української літератури, національної критики і літературознавства періоду 40-60-х рр. XIX ст. з певною проекцією на шевченкознавчі проблеми. Різномасштабний теоретичний і фактичний матеріал дав змогу використати можливості аналізу з генетичного погляду, а також синтетичний підхід в узагальненні та систематизації матеріалу.

Методологічною основою дисертації є історико-культурний принцип, який простежується в теоретичних і літературознавчих концепціях видатних представників науково-естетичної національної думки, а також праці з методології літературознавства і загальних проблем історії та теорії літератури.

Обґрунтованість наукових висновків забезпечується науковою методологічною основою дисертації, всебічним вивченням матеріалу та його синтетичним узагальненням, переходом від збирання, нагромадження фактів до висновків-узагальнень; це своєрідна зміна проекції, що дає змогу побачити весь досліджуваний масив у його істотних масштабах і визначальних особливостях.

Критерії оцінки досліджуваного матеріалу базуються на фундаментальних принципах наукового методу, на застосуванні методу конкретно-історичного і частково - герменевтичного, що дає можливість об'єднати в одному цілому життєвість художнього твору і науковість його осмислення, безпосередню достовірність самосвідомості та культурну традицію. Простежено діалектичний процес, в якому визначаються етапи духовної та в значній мірі соціальної еволюції, розглянуто глибинні чинники критичних досліджень.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що дисертація є першою спробою системного об'єктивного аналізу критичної інтерпретації творчості Т.Шевченка, перегляду критичного осмислення окремих аспектів його художнього набутку. До того ж у ній запропоновані уточнені й доповнені оцінки окремих творів, художнього методу та особливостей його індивідуального стилю; визначено основні причини появи необ'єктивних оцінок творчості митця та ступінь впливу останніх на його літературний розвиток. Вперше у

літературознавстві проаналізовано нові, нині раритетні, матеріали, розшукані в архівах та наукових бібліотеках України.

Новим є й підхід до літературно-критичних досліджень як до таких, що в певній мірі відбивають розмежування суспільних завдань культури і національних особливостей її розвитку.

Апробація роботи. Дисертація обговорювалась на засіданні кафедри історії української літератури Київського університету. За результатами дослідження зроблено доповіді на наукових конференціях молодих вчених КУ (1992, 1993), тематичних наукових конференціях (Івано-Франківськ, 1993, 1995). З теми дисертації опубліковано ряд статей.

Практична значимість роботи визначається новим прочитанням творчості Т.Шевченка та її критичного осмислення протягом більш як трьох десятиліть.

Матеріали та висновки дисертації можуть бути використані при підготовці лекцій з історії української літератури та літературної критики, а також можуть прислужитися студентам філологічних факультетів, учителям шкіл. Робота може бути використана при створенні спеціальних курсів з літературних дисциплін.

СТРУКТУРА І ЗМІСТ РОБОТИ

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження, і складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаної літератури.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, доцільність її дослідження, визначено ступінь її вивченості, мету й завдання роботи. Показано джерела й матеріал дослідження, обумовлено методологічні принципи та методику його виконання, наукову новизну дисертації, практичну цінність роботи, її апробацію.

Перший розділ - "Оцінка творчості Т.Шевченка на сторінках періодики 40-50-х років XIX ст." - присвячений аналізу літературно-критичної думки 40-50-х рр. XIX ст., яка відстоювала здатність української мови до літературного вжитку, доцільність творення національної літератури

народною мовою. Це кардинальне питання розмежовувало і погляди критиків на творчість Т.Шевченка, яка так гучно і належно репрезентувала нову українську літературу.

Російські періодичні видання, що відгукнулися на появу нової літератури, виділили серед інших книг перш за все "Кобзар" (1840). Поетичний талант Т.Шевченка визначався у більшості випадків як явище виняткове, яке, однак, треба розвивати російською мовою аби примножувати її поетичні традиції. Т.Шевченко як митець талановитий, твердили вони, має зрозуміти, що українська мова приречена на загибель, а тому творити українську літературу немає рації. Та й самі вірші Т.Шевченка є доказом того, бо автор їх спотворює російську мову. І навіть поетичні особливості Шевченкових творів вказують на їх запозичення з російських фольклорних джерел. В цьому найбільше переконані "Библиотека для чтения", "Сын Отечества" та "Северная пчела".

Серед рецензій на "Кобзар" (1840), які не тільки констатували поетичне обдарування Т.Шевченка, а й відстоювали право української літератури на розвиток, виділяється анонімна рецензія "Отечественных записок" (1840. - №5). У ній наголошується, що поетичний геній Т.Шевченка став закономірним явищем в історико-культурному розвитку України.

Помітне місце в історії української літератури посідає і альманах "Ластівка", що його підготував Є.Гребінка, а видав 1841 року В.Поляков у Петербурзі. В редагуванні альманаху брав участь і Т.Шевченко.

Український альманах був у полі зору російської журнальної критики. Метр російської критики В.Белінський, рецензуючи "Ластівку" і "Сватання" Г.Квітки-Основ'яненка, підкреслив своє негативне ставлення до української мови та й до української літератури загалом. Він заявив про недоцільність розвитку української літератури, "которая только и дышет, что простоватостью крестьянского языка и дубоватостью крестьянского ума"⁴.

Заслуговує на увагу рецензія журналу "Москвитянин" на новий український альманах (1841. - Ч.У. - №9-10). Її автор - О.Афанасьєв-Чужбинський - перш за все наголосив на своєрідності історико-культурного життя України, і зокрема багатство усної народної творчості та доходив висновку, що усна народна творчість повинна зберігати всі свої неповторні

⁴Отечественные записки - 1841 - №6 - С.102

фарби, свій національний колорит, а отже, творити національною мовою. Зазначивши зневажливий тон відгуків російської періодики на альманах "Ластівка", автор серед поезій виділяє твори Т.Шевченка і В.Забіли, наголошуючи на високих мистецьких якостях вірша "На вічну пам'ять Котляревському" та поеми "Гайдамаки".

Рецензія О.Афанасьєва-Чужбинського стала хрестоматійним прикладом становлення української критичної думки, яка на початку 40-х рр. XIX ст. лише розробляла свій категоріальний апарат; аналіз творів художньої літератури зводився до сили естетичних вражень від їх прочитання; відсутня будь-яка систематизація і узагальнення матеріалу. Описовий її характер зумовлений і намаганням подати якомога більше конкретних відомостей про український альманах, а цього, на думку критика, можна досягнути тільки переказом змісту і об'ємним цитуванням. Однак не можна відкидати і ті прогресивні переконання автора статті, який закликає українських письменників примножувати багатства літературної творчості рідною мовою.

На вихід "Ластівки" відгукнувся і Ф.Євещкий статтею "Малороссийская литература" у літературній газеті "Денница-Justzenka" (1842. - №7), яка видавалася у Варшаві російською і польською мовами. У статті подано огляд українського літературного процесу від кінця VIII ст. до Т.Шевченка, хоча далеко не все у цьому огляді витримує критику, що пояснюється і недостатньою поінформованістю автора про деякі явища української літератури, і відсутністю відповідної критичної традиції, і своєрідністю його літературно-естетичних уподобань.

Якщо зважити на коло читачів "Денниці", яких Ф.Євещкий ознайомив ще й із зразками українських народних пісень, прислів'їв, загадок та оригінальної поезії, то можна твердити, що ця стаття чи не вперше так широко й ґрунтовно ознайомила слов'янський світ з першими поетичними спробами Т.Шевченка.

В дисертації проаналізовані і критичні відгуки на поему "Гайдамаки" (1841), наведені захоплені оцінки Т.Шевченка Є.Гребінкою, Г.Квіткою-Основ'яненком, П.Гулаком-Артемівським та ін.

На "Гайдамаки" Т.Шевченка відгукнулись "Отечественные записки" (1842. - Т.12. - №5. - Отд.6). Автор рецензії В.Белінський, нагадавши читачам своє ставлення до так званої, як зневажливо називає, "малоросійської

літератури", глумливо говорить про цей твір, радить Т.Шевченкові, як і іншим українським письменникам, писати українською мовою популярні брошури для народу на громадсько-родинні теми в стилі Квітчиних "Листів до любезних земляків".

Зневагу до поезії й особи Т.Шевченка виявив критик і в листі до П.Анненкова (грудень 1848р.). Ставлення В.Белінського до Т.Шевченка не обмежується літературними непорозуміннями. В.Белінський виступає тут не стільки критиком поезій, скільки критиком особи, і тоді його критика стає просто брутальною⁵.

У дисертації розглядається питання, у чому ж полягає причина такої ненависті В.Белінського до українського культурного життя. Беручи до уваги яскраво виражене негативне ставлення В.Белінського до всього українського письменства, яке у нього асоціювалося з "патріархальністю", "національним обмеженням" і "кроком назад у справі освіти" (малоросійська мова здатна для здобуття початкових знань, художньої і наукової літератури нею створювати нема рації), слід підкреслити абсурдність думки багатьох шевченкознавців⁶ про схвальну рецензію В.Белінського на "Кобзар" Т.Шевченка (1840) (Отечественные записки. - 1840. - №5).

У цьому розділі дисертації наголошується і на тому, що визначним явищем у становленні українського письменства стало видання І.Бецьким у 1843-1844 рр. серії альманахів під назвою "Молодик". Проаналізувавши статтю з цього альманаху - "Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке" Ієремії Галки⁷, - в роботі відзначено, що М.Костомаров до кращих українських письменників відносить разом з Г.Квіткою-Основ'яненком і Т.Шевченка. Для нього найвищим ступенем є не наслідування народнопісничих зразків, а те, як митець вміє підпорядкувати народну поезію своїм естетичним законам, творчо переосмислити її, дати нову форму. Причому в поняття народності М.Костомаров включає й глибину відтворення внутрішнього життя людини.

⁵ П.В.Анненков и его друзья 1835-1885. - СПб., 1892. - С.604.

⁶ Прийма Ф. "Большая дорога" Беллинского и перепутья его исследователей. // 1974. - №1; Басе І. Белінський і Шевченко. // Збірник праць першої і другої наукових шевченківських конференцій. - К., 1964. - С.47-60; Шабловський Є. Шевченко і російська література. // Збірник праць двадцять четвертої наукової шевченківської конференції. - К., 1979. - С.18-27.

⁷ Ієремія Галка. Обзор сочинений, писанных на малороссийском языке. // Молодик на 1844 год. - Харків, 1843. - С.157-163.

У дисертації на значному фактичному матеріалі показано, що українська критика 40-х рр. XIX ст. в Галичині перебувала на дещо якісно нижчому шаблі і спромоглася тільки на констатацію поетичного таланту Т.Шевченка й заяви про його величезний громадянський подвиг. Польські ж критика в означений період "українські проблеми" розв'язувала так, як російська: відмінність полягала лише в дещо іншій акцентації, та українській мові й літературі, як правило, визначалось звичне другорядне становище.

Наголошується в роботі і на специфіці періоду російського цензурного терору 50-х рр. XIX ст. В цей час чи не найактивнішим в дослідженні творчості Шевченка був П.Куліш. У всіх його працях цього періоду, присвячених тим чи іншим явищам української літератури, культури знаходимо якщо не розгорнуту характеристику творчості поета, то, принаймні, посилення на нього як на незаперечне свідчення розвитку українського художнього слова. Однак культурологічна концепція П.Куліша в ранніх літературно-критичних виступах часом хибувала на брак історизму. Намагання ввести українську літературу в контекст російської, на жаль, характерне загалом для українського літературознавства періоду 40-50-х рр. XIX ст.

Підкреслюючи правомірність думки П.Куліша про підневільне становище української літератури і української нації загалом, у дисертації разом з тим взято під сумнів його твердження, що геній Т.Шевченка виник, не маючи попередників: нова українська література десятиліттями готувала появу велетня української культури. П.Куліш першим серед діячів оцінив творчість Т.Шевченка як поета європейського значення, однак вказав, що рівень української літератури 50-х рр. XIX ст. потребував ще великого якісного розвитку, аби досягти європейських масштабів.

У царській Росії ім'я Т.Шевченка залишалось в пресі забороненим і в кінці першої половини XIX ст. Скажімо, у періодичному виданні "Slowo", що виходило у Петербурзі польською мовою, на початку 1859 р. надруковано огляд В.Спасовича "О современной русской литературе", в якому спеціальний розділ відведено огляду української літератури. Аналізуючи творчість М.Максимовича, Г.Квітки-Основ'яненка, М.Костомарова, П.Куліша, В.Спасович навіть не згадує про Т.Шевченка.

Літературно-критичні розвідки українського літературного процесу 50-х рр. XIX ст., отже, в основному лише опосередковано торкалися творчості

Т.Шевченка і то вдавалися до різних засобів камуфляжу. Це було зумовлене і обставинами життя митця, і підневільним становищем української літератури і критики загалом. Та, незважаючи на такі несприятливі фактори, відомості про творчість Т.Шевченка поширювалися дедалі більше, свідченням чого є стаття О.Піпіна, надрукована в чеському часописі, розвідки та переклади І.Головіна тощо.

В нечисленних критичних замітках означеного періоду, що певною мірою висвітлювали творчість Т.Шевченка, йшла мова про неї як безперечний авторитет в літературному житті України. А основне - вже в 50-х рр. XIX ст. Т.Шевченко був визнаний поетом всеслов'янського значення. Саме така оцінка творчості Кобзаря значною мірою сприяла утвердженню прав нової української літератури загалом.

У другому розділі - "Творчість Т.Шевченка в критиці й літературознавстві 60-х років XIX ст." - акцентується на тому, що період 60-х рр. XIX ст. знаменував собою широке визнання поетичного таланту Т.Шевченка, утвердив його всеслов'янське значення. Значною мірою цьому сприяло видання "Кобзаря" 1860 р. Російська критика одразу відзначила його вихід як визначну подію в громадсько-культурному житті. Так, у журналі "Современник" М.Добролюбов (Современник. - 1860. - Т.80. - №3. - С.89-109), визначаючи вірші Т.Шевченка як істинну поезію, разом з тим не обстоє питання доцільності існування української літератури, яка, на його думку, не відповідає вимогам "науковості й доцільності".

Щодо українського фольклору і ментальності народу Малоросії М.Добролюбов, щоправда, виявив прогресивні демократичні переконання. До кращих зразків української уснопоетичної народної творчості відносить він і поезії Т.Шевченка. І на основі цього твердження, доводиться в дисертації, М.Добролюбов створив свою концепцію "народності" Шевченка. У його тлумаченні народного характеру поезій Т.Шевченка відразу насторожує поняття "цілком народний" і такий своєрідний ступінь "навіть Кольцов не йде з ним у порівняння". Дошукуючи відповіді на ці питання у самото М.Добролюбова, дисертант неодноразово знаходить у його статтях ("О степени участия народности в развитии русской литературы", "Стихотворения Ивана Никитина" та ін.) провідну думку, що російська література першої половини XIX ст., зокрема творчість О.Пушкіна, М.Гоголя і М.Лермонтова була недостатньо

народною, бо в неповній мірі порушувала проблеми простого народу, селянства. Це не задовольняло критика, що викликало інколи незиправдані суворі оцінки творів російської літератури, а згодом призвело до дещо однорідного трактування народності літератури взагалі.

Захопившись ідеєю безпосереднього втручання літератури в справи селянина, М.Добролюбов фактично звів проблему народності літератури до народної, точніше - селянської тематики. Саме тому найвищим мірилом народності російської літератури першої пол. XIX ст. був для нього О.Кольцов. Звідси й теза: "Навіть Кольцов не йде з ним у порівняння". Цією паралеллю М.Добролюбов хотів звеличити народність Шевченка, але об'єктивно недооцінив її, бо О.Кольцов не того масштабу поет, щоб навіть перевага над ним говорила про щось справді визначне в художньому розвитку людства. Порівняння з О.Кольцовим ґрунтувалося не тільки на тематиці, а й на зв'язку з народною творчістю. Значить, творчість Т.Шевченка - це не література (у розумінні М.Добролюбова - "искусственная"), це фольклор; на жаль, не зазначає при цьому критик художньої довершеності народнопоетичних образів, розвинутих у Т.Шевченка.

Поезії Т.Шевченка, зазначає М.Добролюбов, надзвичайно близькі до українських пісень і дум, які для українців є народною святинєю. Повністю пройнявся поет настроями епохи народних повстань, що і дало можливість поету, на думку М.Добролюбова, дотримуватися історичної достовірності фактів; саме це свідчить про велику поетичну силу автора, як переконує в цьому критик, навівши як приклад епізод вбивства І.Гонтою своїх дітей. Принагідно зауважимо, що "Гайдамаки" - суто художній твір, а не ілюстрація історичних подій і Т.Шевченко не коментує, а філософськи осмислює історію. Історизм Т.Шевченка полягає в його концептуальному підході до минулого. Історичний характер мають не лише історичні особи, як І.Гонта і М.Залізняк, а й Ярема та Оксана, бо всі вони виражають настрої, погляди і переконання не тільки своєї епохи, а й традиційні волелюбні устремління українського народу.

Лінію М.Добролюбова щодо оцінки Т.Шевченка продовжив журнал "Русское слово". Він відгукнувся на вихід "Кобзаря" (1860) рецензіями М.Михайлова (1860. - №4) та Д.Мордовцева (1860. - №6).

У рецензії М. Михайлова піддається критиці Кулішева передмова до альманаху "Хата". Перш за все М. Михайлов заперечує доцільність терміна "українська література", до якої належать всього два-три автори, - отже, це тільки "писемність". Подивований критик і тим, що ці два-три письменники поставлені П. Кулішем в один ряд з іменами світової величі - поруч із В. Скоттом, У. Шекспіром та А. Данте.

У дисертації підкреслюється правомірність твердження М. Михайлова, що Шевченкові думи родилися з наболілої тугою душі, і тому сила впливу їх надзвичайно велика. Недвозначно наголосив М. Михайлов і на кріпацькому становищі близьких родичів великого поета, а також на прямій залежності між біографічними даними та особливостями творів поета.

Характерно, що в рецензії виділено "Перебендю" як програмний твір митця про завдання поета і поезії, про роль поетичного слова у суспільному житті. Значно знижують художню вартісність історичних творів поета, вважає М. Михайлов, численні повторення образів, скажімо, широкого степу чи козацьких могил. Взагалі з усього творчого доробку Кобзаря М. Михайлову найбільше імпонують поеми соціально-побутового плану, насамперед "Катерина" та "Наймичка".

Схвальна рецензія М. Михайлова, як і М. Добролюбова, на "Кобзар" (1860) свідчить про визнання російською критикою високого таланту Г. Шевченка, народно-національного характеру його творчості, відзначення високохудожності поетичних образів і в основному - досконалості структури творів. Все це, підсумовується в дисертації, сприяло утвердженню слави Г. Шевченка як українського поета нової літератури.

Принципові й слушні думки про характер народності Т. Шевченка висловив Д. Мордовець у рецензії на "Кобзар" (1860) (Русское слово. - 1860. - №6. - Отд. 2. - С. 37-71). Творчість Т. Шевченка Д. Мордовець розглядає у зв'язку з розвитком української літератури першої пол. XIX ст. Критик позитивно оцінює спадщину І. Котляревського, Г. Квітки-Основ'яненка та інших українських письменників. Щодо Т. Шевченка, то за Д. Мордовцем, він у нових умовах виступив як основоположник нової літератури.

Д. Мордовець підкреслює, що інтерес до історії України відіграв у Т. Шевченка основну роль у формуванні світогляду та художнього кредо.

Вузькі ідеї національної винятковості, зауважує автор рецензії, витіснені у митця ідеєю всеслов'янської єдності.

Д.Мордовець заперечує поняття народності як етнографічної достовірності і доводить, що народність Т.Шевченка - це насамперед органічний зв'язок поета з народом, його життям, думами і прагненнями. Ідейну спорідненість народності Т.Шевченка критик вбачає у творчості М.Некрасова, а твори Кобзаря поділяє на дві групи: твори на сучасні і твори на історичні теми.

Характерно, що балади Т.Шевченка "Утоплена", "Тополя" і "Причинна" критик виділяє в окремий цикл. До речі, історичним творам Д.Мордовець приділяє менше уваги. Він тепло відгукується про вірш "До Основ'яненка", про поеми "Івань Підкова" і "Тарасова ніч", відзначає, що в них авторові вдалося достовірно показати волелюбний характер українського народу. Аналізуючи уривок з трагедії Т.Шевченка "Никита Гайдай", Д.Мордовець твердить, що цей твір, як і інші російські твори Т.Шевченка, значно поступає його українським поезіям. Разом з тим критик зрозумів, що головний герой твору - Микита Гайдай - виступає виразником патріотичних і волелюбних ідей автора.

Високо оцінює Д.Мордовець поему "Гайдамаки", з'ясовує він і особливості народності Т.Шевченка та основні ідеї його творчості - ідеї всеслов'янської єдності й братерства, що так патетично звучать у всіх історичних творах Кобзаря. Тлумачення творчих засад Т.Шевченка у Д.Мордовця тісно пов'язане з історизмом, що свідчить про об'єктивність і науковість принципів критика.

В рецензії, опублікованій в "Отечественных записках" (1860. - Т.129. - №3. - С.44-50), М.Костомаров ще за життя поета одним з перших вказав на Т.Шевченка як на основоположника нової української літературної мови, який підніс її до рівня розвинених літературних мов слов'янського світу.

Т.Шевченко для М.Костомарова - не тільки зразок великої поетичної досконалості і майстерного розвитку народнопоетичних традицій, а й творець великого культурного розмаху, поет великих образів, перейнятих передовими ідейними шуканнями. Інтереси Т.Шевченка не обмежуються колом селянських уявлень, його творчість, глибоко національна за своєю суттю, ра-

зом з тим близька їй зрозуміла всім народам. Отож, М.Костомаров вже тоді надає світового значення творчості Т.Шевченка.

У цьому ж розділі дисертації аналізуються літературно-критичні виступи П.Куліша - "Переднє слово до громади. Погляд на українську словесність" та "Первоцвіт Щоголева и Кузьменка. Слово од издателя". Проти неприхильної критики П.Куліш виступив з обґрунтуванням права українського народу на літературу рідною мовою, довів перспективність українського красного письменства, вселяв упевненість, що народному слову підвладні найдосконаліші форми літературної творчості. Наскрізно у літературно-критичних виступах П.Куліша 60-х рр. є думка про те, що словесність має виростати з національного ґрунту. Література повинна відображати самотність українців. Це положення і стало вихідним пунктом у критичній концепції П.Куліша. Своє завдання як автора "Переднього слова" П.Куліш визначає так: остерегти "сусідню критику (нашої ще немає) (підкреслення наше. - О.Я.) од неумисної хиби (бо наш народ і його людськість для неї діло нове або й зовсім невідоме)"⁸. З цією метою він подає своєрідний огляд української літератури. Вважаючи, що бурлеск і траґедія завдали українській літературі шкоди, бо дали привід висміювати її як придатну лише для простацьких дотепів, П.Куліш негативно поставився до І.Котляревського і П.Гулака-Артемовського, які, на його думку, виявили "неповагу до української мови". Як бачимо, і літературні явища минулого П.Куліш намагався інтерпретувати з точки зору сучасних йому суспільних та художніх шукань. Він не збагнув амбівалентної природи сміху в "Енеїді" І.Котляревського і назвав її "бурлацьким юродством", карикатурою на бурлацьке життя. Проте його боротьба проти "бурлескоманії" та "сміхоцтва" в українській літературі, проти епігонів "полтавця" (так званої котляревщини) була тоді на часі.

Взірцем національно-повчальної літератури П.Куліш вважав сентиментально-реалістичні повісті Г.Квітки-Основ'яненка, особливо "Марусю". Найвище поцінуючи його українські повісті та поезії Т.Шевченка, критик доходить висновку, що Г.Квітка зрозумів українського селянина й перейняв поезію шоденної сільської мови, як Т.Шевченко - поезію народної пісні. По-

⁸ Хата. - Спб., 1860. - С.ХІІІ.

цінуюючи творчий доробок Т.Шевченка, критик наголошує на народних ви-
токах його геніальної простоти і високості думки.

Проаналізовано в цьому розділі і шевченкознавчі студії петербурзького
часопису "Основа" (1861-1862). Розуміючи значимість спогадів про Кобзаря,
літературно-критичних досліджень його творчості, основ`яни приділяли цим
питанням значну увагу. Слід зауважити, що на сторінках часопису було опу-
бліковано значну кількість раніше не друкваних поетичних творів
Т.Шевченка, уривки з "Журналу", драму "Назар Стодоля", а також ряд
листів. Загалом же за два роки свого існування "Основа" вмістила більше
творів Т.Шевченка, ніж тих, що їх було надруковано впродовж усього життя
Кобзаря. У численних статтях "Основи" полемічного характеру, доводячи
самобутність української мови і захищаючи права нової української літерату-
ри, часто посилювалися на талант Т.Шевченка як незаперечне свідчення зро-
стання національної самосвідомості українців. Окрім того, на сторінках
"Основи" були вміщені і критичні дослідження творчості Т.Шевченка та його
світоглядних засад. Чимало цих матеріалів згодом було передруковано в
журналах "Вечерниці", "Мета", "Неділя" та інших органах галицької преси,
що сприяло зростанню популярності великого поета на західноукраїнських
землях.

Аналізується в дисертації стаття художника Л.Жемчужникова
"Воспоминание о Шевченке; его смерть и погребение" (Основа. - 1861. - №3.
- С.1-21), що є своєрідною підбіркою матеріалів вшанування пам`яті великого
поета і мужньої людини, яка, незважаючи на важкі життєві випробування,
зуміла пронести крізь роки щирість серця й високість думки. Повністю зро-
зуміти його життя зможуть, як зазначав Л.Жемчужников, лише нащадки,
скуппульозно проаналізувавши ідейно-художні особливості творів Шевченка
та щонайменші деталі складної долі великої особистості.

В російській пресі першої пол. 1861 р. було опубліковано чимало нек-
рологів та різнопланових матеріалів вшанування пам`яті Т.Шевченка. Серед
них у дисертації особливо відзначається стаття А.Григор`єва, опублікована в
журналі "Время" (1861. - Т.2. - №4), в якій він розглядає творчість
Т.Шевченка як невід`ємну складову загальнослов`янської культурної скарб-
ниці. А.Григор`єв, як і інші критики, проводить паралель між творчим дороб-

ком Т.Шевченка і творчістю О.Пушкіна та А.Мішкевича, але на якісно вищому рівні.

Смерть Т.Шевченка стала приводом для написання статті Г.Т. "Несколько слов о народности в религиозной жизни" (Основа. - 1861. - №4. - С.128-142). Невстановлений поки що автор відстоює думку, що завдяки Т.Шевченкові розвиток нової української літератури набув нової сили і якості.

У дисертаційному дослідженні наголошується, що об'єктом постійної уваги шевченкознавців є стаття М.Костомарова "Воспоминание о двух малярах" (Основа. - 1861. - №4. - С.44-56). Часто протилежне тлумачення її на різних етапах шевченкознавчої науки було зумовлене особливостями кон'юнктури доби.

Точно і образно автор статті характеризує народність таланту Т.Шевченка, наголошуючи, що в цьому і полягає його сила, простота і геніальність. Тарасова муза сміливо вказала світло істини простому народу, відкрила інтелігенції "таємну завісу", за якою крилося невідоме їй життя.

Правильно трактує М.Костомаров поняття народності. Т.Шевченко не підлаштовувався під народний тон, як О.Кольцов. Йому не потрібні були такі зусилля, бо він мислив і говорив, як народ. Народнопісенні форми у Т.Шевченка виникли не внаслідок вивчення фольклору чи особливих роздумвань, а згідно природного розвитку в душі митця народної поезії.

Про всеслов'янське значення Кобзаря говорить і П.Куліш у статті "Дві мови, книжна і народна", працювати над якою він почав ще за життя поета, а закінчив її аж після його смерті. Однак в час написання стаття не була надрукована, а побачила світ тільки у 1914 р. на сторінках журналу "Україна" (Кн.3). Тут П.Куліш приділяє чимало уваги творчості Т.Шевченка, назвавши його письменником "першої величини" серед класиків світової літератури.

Значну увагу Шевченку присвятив П.Петраченко в "Истории русской литературы" (виданий в 1861 р. в Варшаві). Це посібник для учнів гімназій, в якому вміщено "Краткий исторический очерк украинской литературы" - спробу синтетичного огляду літературного процесу в Україні. Від коротких вступних зауваг про українську мову, усну народну поезію та давню літера-

туру П.Петраченко переходить до ширшої характеристики творчості Г.Квітки-Основ'яненка, Т.Шевченка і Марка Вовчка.

Не лише висвітлення українського літературного процесу було актуальним на початку 60-х рр. XIX ст., а й впорядкування української літературної мови, створення насамперед словників. Такою спробою і є перший випуск "Опыта южнорусского словаря" К.Шейковського, у вступних замітках до якого висловлені міркування про поеми Т.Шевченка "Гайдамаки" і "Наймичка". Високо оцінивши "Гайдамаки", К.Шейковський водночас недооцінив "Наймичку". Вважаючи, що події, зображені в "Наймичці", не могли мати місце в житті українського селянства, К.Шейковський заперечує й народність цієї поеми. Поняття народності в літературі у К.Шейковського тожне поняттю типовості. Водночас його висока оцінка діяльності Т.Шевченка і поеми "Гайдамаки" свідчить про об'єктивність науковця. А піднесення Т.Шевченка до рівня У.Шекспіра дає можливість твердити про усвідомлення К.Шейковським світового значення творчості Кобзаря⁹.

У дисертації наголошується також на тому, що творчість Т.Шевченка у 60-ті рр. XIX ст. була тим життєдайним джерелом, що живило своєю невичерпною енергією багатьох діячів національної справи. Серед них - і В.Гниლოსирова, письменника і активного популяризатора творчості Кобзаря. Значний інтерес з його рукописної спадщини становлять щоденники, які він вів протягом 1856-1880 років¹⁰. Це своєрідна історія культурного життя України тривалого періоду. Є тут і матеріали, що присвячені творчості Т.Шевченка.

Заходи прогресивного просвітництва відстоював і О.Лазаревський. Його товаришування з Т.Шевченком, вшанування пам'яті великого митця стали поштовхом до написання біографії Т.Шевченка. Прикметною рисою праці цього автора "Материалы для биографии Т.Гр.Шевченко" (Основа. - 1862. - №3) є періодизація життя і творчості українського митця. О.Лазаревський визначає "п'ять окремих епох" в життєвому і творчому шляху Шевченка, а саме: 1. 1814 - 1828 роки; 2. 1828 - 1838 роки; 3. 1838 - 1847 роки; 4. 1847 - 1861 роки, вважаючи другий етап найважливішим, бо в цей час "совершалось развитие творческого таланта нашего Кобзаря".

⁹ Шейковский К. Опыт южнорусского словаря. В 3-х томах. Т.1. Вып.1. - К., 1861. - С.ХIV-ХVІ.

¹⁰ Відомі рукописи ЦНБ НАН України. Ф.І. справа 354.

Періодизація О.Лазаревського не позбавлена деякої схематичності та спрощеного тлумачення основних життєвих подій. Але разом з тим вона нашою хвилювала сучасників Т.Шевченка працювати над детальним вивченням запропонованих окремих етапів життя поета. Сам О.Лазаревський дав стилю характеристику тільки дитячих років Т.Шевченка.

Починання О.Лазаревського викликало появу ряду мемуарів багатьох сучасників поета, зокрема і М.Чалого, який на сторінках "Основи" виступив зі своїми "(Новими) матеріалами для біографії Т.Г.Шевченка" під криптонімом Сава Ч.¹¹ У них подано чимало цікавих фактів про дитячі та юнацькі роки поета, написаних на основі розповідей І.Сошенка. Є тут і спогади автора про останні роки життя Кобзаря, і листи Т.Шевченка до М.Чалого та В.Шевченка. Характерно, що М.Чалий зробив спробу "вписати" життя Т.Шевченка в тогочасні події в Україні, відзначивши його велике значення для майбутніх поколінь. Т.Шевченко став народним посланцем в освіченому світі, аби повідати йому українські думи народні.

Біографічні матеріали, зібрані М.Чалим, та його розуміння історичної ролі Т.Шевченка становлять значний внесок у створення життєпису митця. Прислужилося цій справі і видання "Воспоминаний о Шевченке" О.Чужбинського (СПб., 1861). Окрім численних згадок О.Чужбинського про спільне перебування з поетом в Україні та Петербурзі, є в спогадах і зауваги про характер творчості Т.Шевченка, його роль у розвитку української мови. О.Чужбинський наголошує, що тільки половина з творчого доробку митця надрукована, тому майбутньому дослідникові треба докласти багато зусиль для об'єктивної оцінки творчої спадщини Т.Шевченка.

Окрім шевченкознавчих матеріалів, що об'єктивно висвітлювали життя і творчість Кобзаря, в 60-х роках XIX ст. з'явилося чимало й таких, які спотворювали факти з біографії Т.Шевченка та на антинаукових засадах тлумачили його творчість. Особливо виділявся серед таких "інтерпретаторів" тижневик "Домашняя беседа"¹², видавцем і редактором якого був В.Аскоченський.

Гнівний осуд "Искры" та "Русского слова" викликали наклепницькі статті "Домашней беседы", спогади редактора журналу, а згодом і замітка

¹¹ Основа. - 1862. - №5. - С.45-61; 1862. - №6. - С.1-27.

¹² Домашняя беседа. - 1861. - №33.

П.М-са "Эпизоды из жизни Шевченка"¹³. П.Мартос, зокрема фальсифікує справу визволення Т.Шевченка з кріпацтва, звинувачуючи Кобзаря у тому, що він в автобіографічному листі до редактора "Народного чтения" не описує нібито головної ролі царської родини у його викупі з кріпацтва, благодійництву якої він віддлатив "черной неблагодарностью".

Зазначимо, що ця вигадка про велику роль царської родини в особистій долі Т.Шевченка поширювалася ще за життя Кобзаря. Т.Шевченко рішуче відкидав версію про так зване "добродійство родини монарха" в його визволенні з кріпацтва. Дослідження цієї проблеми спростувало вигадку П.Мартоса.

Стаття М.Лазаревського в "Санкт-Петербургских ведомостях" (1863. - 18 марта. - №207.) "Ответ на статью П.М-са" переконливо заперечує усі вигадки про Т.Шевченка.

Виразні шовіністичні тенденції в суспільстві всіляко підтримував активний співробітник "Вестника Юго-Западной и Западной России" І.Кулжинський. Друга й більша частина його письменницької діяльності відзначається нападками на українську мову та літературу. Раніше ж - в статті І.Кулжинського "Некоторые замечания касательно истории и характера малороссийской поэзии" (1825) - звучало захоплення українськими народними піснями, позитивно оцінювалася українська мова. Особливо високо ставив І.Кулжинський тут "Енеїду" І.Котляревського та інші твори. Т.Шевченко, як вважає І.Кулжинський, був переконаний у літературній, політичній та моральній неспроможності "малоросійського наріччя": українські вірші Т.Шевченко писав для публіки, а щоденник як відображення його душевних переживань був створений російською мовою. І.Кулжинський намагається похитнути авторитет Т.Шевченка, він навіть прагне довести, що Т.Шевченко взагалі не був поетом. Відкидає І.Кулжинський і будь-яку естетичну та художню вартість творів Кобзаря, вважаючи, що вони взагалі далекі від поезії.

Таким чином, провідні думки брошури "О зарождающейся, так называемой малороссийской литературе" співзвучні тогочасному загальношовіністичному настрою суспільства, а літературна діяльність І.Кулжинського

¹³ Вестник Юго-Западной и Западной России. - 1863. - Т.4. - №10. - С.31-42.

60-х рр. XIX ст. стала виразним свідченням різкотенденційних українофобських поглядів.

Щоправда, друга пол. 60-х рр. XIX ст. не була суцільним застоєм національної думки, духовної апатії українського народу. Саме тоді розгорнува свою діяльність Є. Моссаковський, активний популяризатор поетичної спадщини Т. Шевченка, який часто використовував її з агітаційною метою серед слухачів Київських недільних шкіл. В незакінченій статті "Тарас Шевченко" він дав загальний огляд поетичної спадщини Кобзаря, підкреслив виняткове значення Т. Шевченка для України. Наскрізною в ній є думка про глибоку народність творчості Кобзаря, про те, що місце Т. Шевченка серед найбільших слов'янських поетів - О. Пушкіна, А. Міцкевича та ін.

Літературно-критична думка середини 60-х рр. XIX ст. збагатилася перекладом О. Пипіна "Загальної історії літератури" Шерра, до якої як доповнення він разом зі В. Спасовичем видав "Обзор истории славянских литератур" (Спб., 1865), де знайдемо також нарис про українську літературу. Це відносно вдала спроба синтетичного огляду українського літературного процесу.

Характеристиці життя і творчості Т. Шевченка О. Пипін присвятив спеціальний розділ, наголошуючи на тому, що Т. Шевченко є найпримітнішою постаттю в українській літературі.

У періодичній пресі видання "Кобзаря" (1867) викликало ряд відгуків, найцікавішим з яких була рецензія І. Прижова "Кобзарь" Тараса Шевченка", опублікована у розділі "Бібліографія" газети "Голос" (1867. - №267). Врахувавши конкретні історичні обставини, І. Прижов спроектує творчість Т. Шевченка на слов'янське культурне тло, підкреслюючи водночас особливу значущість творчої особистості Кобзаря для українського національно-культурного відродження.

У дисертації проаналізовано й замітки М. Мизка до перекладу поеми "Неофіти". У них високо оцінюється поетична спадщина Кобзаря, йдеться про художню досконалість та простоту віршів Т. Шевченка. Поетичну майстерність Кобзаря М. Мизко порівнює з пушкінською (Дон. - 1869. - 8 мая. - №48). Однак Мизко-критик не зумів віднайти істинний смисл "Неофітів", не побачив паралелі між давньою історією перших християн та сучасним підневільним становищем українців.

Уся сукупність різнопланових досліджень творчості Т.Шевченка в 60-х рр. XIX ст. свідчить про значний інтерес до творчості українського поета та до його складної долі.

Знайдемо в другому розділі і матеріали про осмислення творчості Кобзаря галицькою критикою. Якщо в 50-х рр. XIX ст. в Галичині про Т.Шевченка згадувалось рідко, то 60-і рр. тут на повну велич розкрили талант Т.Шевченка. Так, редакція "Вечерниць", "Мети", "Ниви" вже з перших номерів починають публікацію Шевченкових творів, вбачаючи у них той життєдайний струмінь, який спрямував би національний дух галичан у русло самоусвідомлення своєї єдності з українцями Наддніпрянщини.

Часопис "Правда" також приділяв чимало уваги різноаспектним шевченкознавчим дослідженням і повідомленням. У дисертації розглянуто матеріал цього часопису, зокрема проаналізована стаття Є.Згарського "Неофіти" Тараса Шевченка" (1868. - №№19-23). Є.Згарський, один із редакторів часопису, високо поцінував Кобзаря, підносив постать "батька Тараса" в ореолі мало не біблейного національного пророка і відповідно з цих позицій характеризував поему "Неофіти", трактував її як "політичну поему під історичною покривкою".

У дисертації наголошується, що у 60-х рр. в "Правді" чимало матеріалів друкував П.Куліш, в яких він дуже часто торкався особи Кобзаря, аналізував його творчість.

Підкреслено в праці і ту надзвичайно прогресивну роль, яку відіграли народовці в популяризації творчості Т.Шевченка на західноукраїнських землях у 60-х рр. XIX ст. Народовці виступали проти шовіністичного ставлення польської шляхти і москвофілів до українського народу та його культури.

Справі піднесення національної самосвідомості, захисту прав української мови і нової української літератури на західноукраїнських землях у великій мірі прислужилася творчість Ю.Фельдковича, який став гідним продовжувачем традицій Т.Шевченка.

З'ясовуючи культурну ситуацію в західноукраїнських землях 60-х рр. XIX ст., у роботі окреслена багатогранна діяльність С.Воробкевича, який не раз звертався до образу Кобзаря, доводячи своєю творчістю життєспроможність підневільної національної мови.

Аналізуючи літературно-критичне осмислення творчості Т.Шевченка в Галичині у 60-х рр. XIX ст., доречно згадати і про дедалі ширше ознайомлення польської читацької аудиторії з творчим доробком Кобзаря. Цьому сприяли перш за все переклади Шевченкових поезій А.Гожалчинським, Л.Совінським та Вл.Сирокомлею.

У Львові у 1865 р. вийшов друком критичний розслід Г.Батталлі про життя і творчість Т.Шевченка¹⁴ польською мовою. Це перша спроба в польському шевченкознавстві літературного портрету Кобзаря, з'ясування ідейно-художніх особливостей його творчості. Ця монографія про Т.Шевченка відіграла надзвичайно позитивну роль у популяризації Кобзаря серед поляків і лягла в основу першої німецької книжки про Т.Шевченка - дослідження І.Обріста, яка вийшла в Чернівцях у 1870 р.¹⁵

Популяризував творчість класиків української літератури, а зокрема і Т.Шевченка, польський та український письменник П.Свенціцький (Павло Свій). У 1871 р. він дав розгорнуту характеристику творчості Т.Шевченка у нарисі історії української літератури XIX ст.¹⁶, де повторив думку про світою велич українського поета.

Як бачимо, культурне життя західноукраїнського краю відзначалося різноплановістю шевченкознавчих досліджень та наявністю багатьох матеріалів, що засвідчили повагу до пам'яті великого митця. Разом з тим слід відзначити і негативну тенденцію окремих робіт у висвітленні творчості Т.Шевченка, що було зумовлене їх ідеологічною спрямованістю. Зростала і популяризація творчості Кобзаря серед польськомовного населення України і зокрема Галичини. Всі ці фактори, робить висновок дисертант, сприяли дедалі більшому усвідомленню всеслов'янської величі національного генія.

У **висновках** підсумовано зміст розділів, узагальнено спостереження над шляхами становлення шевченкознавчої науки, зокрема розкрито специфіку її першого, найгострішого в ідеологічному аспекті, етапу. Наголошується, що, перебуваючи в центрі уваги літературної критики 40-60-х рр. XIX ст., творчість Т.Шевченка поцінювалась далеко неоднозначно. Під впливом шкідливих ідеологічних догматів російські та польські критики часом давали негативну оцінку талановитим поезіям Кобзаря, подекуди пе-

¹⁴ G Battaglia. Taras Szweczenko, zycie i pisma jego. - I wov, 1865.

¹⁵ Y.G.Obriest/ Taras Grigoriewicz Szweczenko, ein kleinrussischer Dichter ... - Sznernowitz, 1870.

¹⁶ Свенціцький П. Вік XIX у діях літератури української. - Львів, 1871.

ребільшували справжню художню цінність менш довершених творів Т.Шевченка. Крім того, деякі аспекти його творчості або замовчувалися, або недооцінювалися, а інколи розглядалися надто спрощено. Але, незважаючи на це, вже в 40-60-і рр. прогресивні діячі визнавали Т.Шевченка як поета слов'янського й ширше - світового рівня.

Основні положення дисертації викладені в публікаціях:

1. До питання критичного осмислення Т.Шевченка в 40-х роках XIX століття // Визвольний шлях. - 1994. - №8. - С.994-1000.

2. "Кобзар" Т.Шевченка у російській критиці 40-х рр. XIX ст. // Сучасні проблеми філології. Тематичний збірник наукових праць. - К.: ІСДО, 1993. - С.125-130.

3. Т.Г.Шевченко в критиці і літературознавстві 50-х років XIX століття // Шевченкознавчі студії. - К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 1994. - С.77-82.

4. Творчість Т.Г.Шевченка в народницькій концепції літератури П.Куліша 60-х рр. XIX ст. // Інформаційний вісник Академії наук вищої школи України. Додаток. - 1995. - №4. - С.20-23.

5. Т.Шевченко і В.Беліньскій // Інформаційний вісник Академії наук вищої школи України. - 1996. - №7. - С.10-15

АННОТАЦИЯ

Яблонская О. Творчество Т.Г.Шевченко в критике и литературоведении (40-60-е годы XIX в.).

Диссертация, на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.01.01 - украинская литература. Киевский университет имени Тараса Шевченко, Киев, 1996.

Диссертация посвящена анализу критических и литературоведческих исследований творчества Т.Шевченко 40-60-х годов XIX в., выявлению их закономерностей и специфики. Диссертация является первой попыткой синтетического исследования проблемы в её историко-культурном развитии. На основе объективного анализа новых публицистических материалов, обнаруженных в раритетных изданиях, и источников, уже существующих в научном обиходе, автор попыталась выяснить их конкретно-исторический и общенаучный аспекты. Представляя этап становления украинской критики, в диссертационном исследовании утверждается мысль о всеславянском и мировом значении национального гения.

SUMMARY

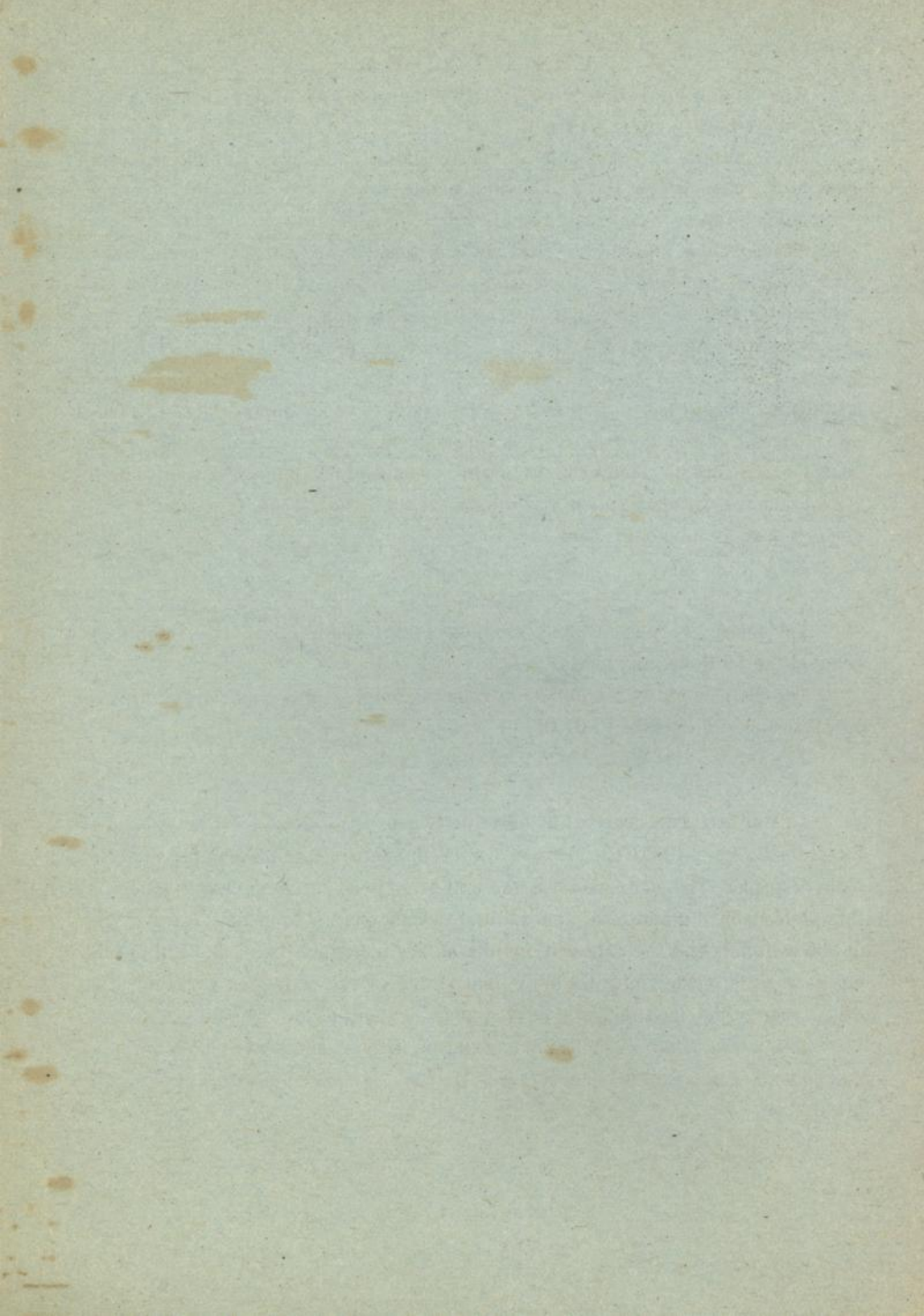
Yablonska O. Shevchenko's creation at the literary criticism (40-60 th years of the 19 th century).

The dissertation is for obtaining scientific degree of a candidate of philological sciences, speciality 10.01.01. - Ukrainian literature.

The Taras Shevchenko University, Kyiv, 1996.

This dissertation deals with the critical investigations of the Shevchenko's literate activity of 40-60 Th. years of the 19 th century, the discovering of their main principles. This dissertation is the first attempt of synthetic investigation of this problem in it's historical and cultural development. Using new literary scientific materials and the care editions the author recreated their historical & scientific aspects. Concerning the important period of the Ukrainian criticism, the dissertation maintains the World & Harmonic meaning of the national genius.

Ключові слова: історія шевченкознавства, проблема літературно-критичного осмислення, національна критика, метод, принцип народності літератури.

44676²

AB 34.812

AB 34.812